

קץ שם לחושך

דרשות שונות הקשורות לחנוכה מצביעות על כתמי אור המשמשים בערבוביה עם החושך. רעיון מפתח בזיקה שבין השנים [במשמעותם הסמלית נוכל למצוא בדברי החסידות הבאים:

מבוא

שפת אמת ספר בראשית - פרשת מקץ - שנת [תרמ"ה]

במדרש: 'קץ שם לחושך' - זמן נתן לעולם כמה שנים יעשה באפילה. כי אור שנברא בששת ימי בראשית, ה' מאיר מסוף העולם ועד סופו, והי' למעלה מן הזמן והצמצום. וראה הקב"ה שאין העולם כדאי, ע"י החטא, וגנזו לצדיקים. והגניזה הוא: שבכל היגלות הארה מאותו האור, תיכף יורד

עמו איזה הסתר וחושך... ולכן כשצריך האדם להשיג איזה הארה צריך מקודם לעבור על הסתרות חושך הנ"ל. והוא בירור הטוב והרע שנעשה אחר החטא וע"ז מברכין על אור וחושך בבוקר ובערב שצריכין להזכיר מדת יום בלילה ומדת לילה ביום שמכל זה נתברר הטוב.

איזה כותרת היינו נותנים לרעיון כזה? מה מרגיש מי שמאמץ אותו לחיים? כאמור, חנוכה חבוק וקשור באור – גם כזה שעל פניו לא קשור לאירועי החג. שימו לב לרעיון החסידי הבא – האם תוכלו לקושרו לרעיון הקודם? תוכלו להסתייע במדרש המובא מיד אחריו.

בני יששכר עמוד מג

עוד כתב הרב הקדוש הנ"ל: תקנו ל"ו נרות כנגד האור הראשון ששימש לאדם הראשון... והנך רואה... שהארת המצוה 'נר חנוכה' הוא מהארת האור הראשון ששימש לאדם הראשון... והנך 'אור הגנוז... שבכל שנה יגלה האור ההוא...'

פסיקתא רבתי פרשה לג

[וחשך] זו מלכות יון שהיו גזירותיה קשות כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל...

מי שמנסח את הרעיון בקונטקסט חברתי-תרבותי – כמעט פוליטי הוא הרב קוק.

הרב קוק

כך הוא דרכו של עולם, הכוח החילוני בא הוא בתחילה - הקליפה קודמת לפרי, שכן רק כך, כל האורות הנפלאות מתאפשרת הארתם – 'מעיקרא חשוכא והדר נהורא' – (ע"פ מאמרי ראי"ה עמוד 415 וקובץ ז סעיף נג)

האם אלו משפטים מעליבים את החילוניות? האם אלו משפטים המחלישים את הדתיות? – בחרו!

ונשוב לחנוכה. קראו את דברי ריבולוב. נסו להסביר למה הוא משתמש במונח 'מתחנק'. למה הוא מכוון לרמוז?

מ' ריבולוב – אם יש חג בחגי ישראל שאינו מתיישן עם הדורות, ואינו מקטין את אורו הפנימי, אלא הולך ומתחדש, הולך ומתחנק, הרי זה חג החנוכה.

אחרי שיש לנו את התשתית הערכית ואת המתודולוגיה נתחיל מהתחלה.

שחר ראשון

קלויזנר – חנוכה הוא חג עתיק, אבל חג צנוע, חג החשמונאים הוא חג חדש, אבל מלא רוממות רוח ועליצות עם. מה היתה חנוכה לפני ארבעים שנה? – 'על הניסים' ו'הלל' וקריאה קצרה בבית הכנסת, הדלקת הנרות הקטנים והדקים של שעווה או של שמן, בבית – לביבות וקלפים לגדולים וסביבון לקטנים. ומהי חנוכה עכשיו? – חג החשמונאים. חג מלא תשואות. חג לאומי גדול, שבכל תפוצות ישראל חוגגים אותו בנשפים ובנאומים, בשירים ובזמירות, בטיולים ובתהלוכות. כאילו נשמה חדשה נופחה בחג העתיק ורוח אחרת נתחדשה בקרבו.

על איזה שינוי קלויזנר מדבר? מה היה חג החנוכה לפני ימיו? ננסה להסתייע בסוגיה המפורסמת שהיא התשתית לתודעת חג החנוכה בעולם הדתי. השוו את דברי התלמוד לדברי הרמב"ם – דומה? שווה? מתפתח?

רמב"ם יד החזקה - הלכות חנוכה פרק ג
(א) בבית שני כשמלכו יון גזרו גזרות על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצות ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות וטמאו הטהרות וצר להם לישראל מאד מפניהם ולחצום לחץ גדול עד שריחם עליהם אלהי אבותינו והושיעם מידם והצילם וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם והעמידו מלך מן הכהנים וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנה עד החורבן השני: (ב) וכשגברו ישראל על אויביהם ואבדום בחמשה ועשרים בחדש כסלו היה ונכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור במקדש אלא פך אחד ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד והדליקו ממנו נרות המערכה שמונה ימים עד שכתשו זיתים והוציאו שמן טהור: (ג) ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת הימים האלו שתחלתן מליל חמשה ועשרים בכסלו ימי שמחה והלל ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות להראות ולגלות הנס וימים אלו הן הנקראין חנוכה והן אסורין בהספד ותענית כימי הפורים והדלקת הנרות בהן מצוה מדברי סופרים כקריאת המגילה:

תלמוד בבלי מסכת שבת דף כא/ב
מאי חנוכה דתנו רבנן בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה תמניא אינון דלא למספד בהון ודלא להתענות בהון שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול ולא היה בו אלא להדליק יום אחד נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה

מהו חנוכה הראשון ומהו חנוכה השני? איך הם מופיעים על במת ההיסטוריה בתודעה של חוגגי החג?

ועתה אל הפן השלישי.

שחר שני

תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף ח/א

תנו רבנן לפי שראה אדם הראשון יום שמתמעט והולך אמר אוי לי שמא בשביל שסרחתי עולם חשוך בעדי וחוזר לתוהו ובוהו וזו היא מיתה שנקנסה עלי מן השמים עמד וישב ח' ימים בתענית [ובתפלה] כיון שראה תקופת טבת וראה יום שמאריך והולך אמר מנהגו של עולם הוא הלך ועשה שמונה ימים טובים לשנה האחרת עשאן לאלו ולאלו ימים טובים הוא קבעם לשם שמים והם קבעום לשם עבודת כוכבים

האם אפשר למצוא כן שורש לפן נוסף בחנוכה? במה הוא נבדל מן הרבדים האחרים? במה הרלוונטיות שלו גוברת בזמנינו?

איך הוא מתאחה עם הצדדים האחרים של החג? ראו אופציה לביאור אצל הרב קוק:

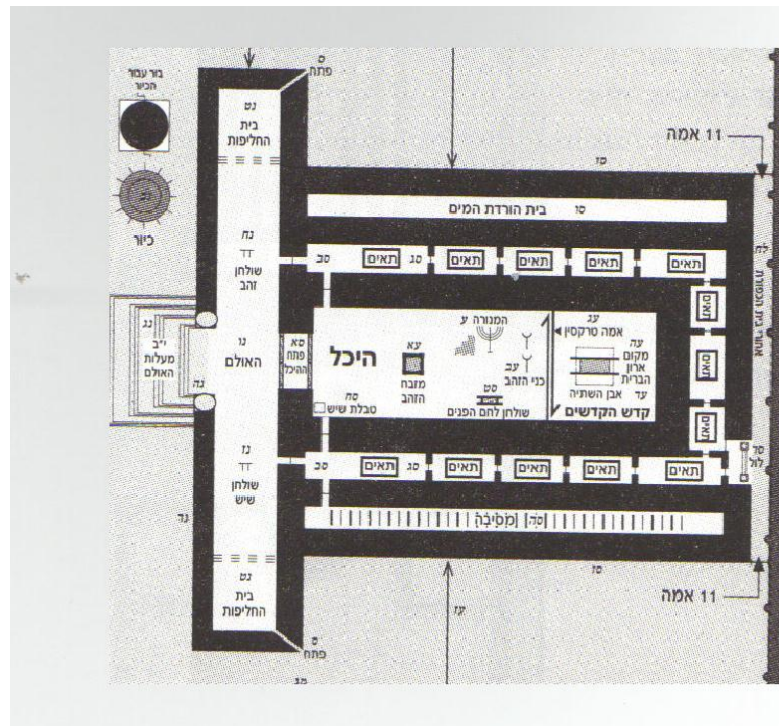

תכלית האורה

קובץ א שיד

המחשבות וההרגשות, הבאות מכח ההארה הא-להית הכללית, אינן מתקבלות מכנסת ישראל לשאת פרי וענף, ולגדל גידולים יפים ומתקיימים, כי אם כשהם באים מורכבים בהרעיונות העצמיים של כנסת ישראל עצמה, של טבע האומה במהותה הפנימית. וההרמוניה הגמורה בין אלה ההשפעות הן דרגות של היחוד השלם, יחוד קוב"ה ושכינתיה, שעניו כל אליו נשואות.

ומשהו ממישור קצת אחר – פרשנות המהר"ל שעשויה לשפוך אור על כל התהליך עליו למדנו.

מהר"ל נר מצוה

ולכך נעשה הנס בנרות, כי היונים היו מטמאים את ההיכל, שכך כח יון מיוחד להתגבר על ההיכל יותר מכל האומות. וסימן לדבר, היכל עולה למספרו ס"ה ויון מספרו ס"ו, להורות כי יש למלכות יון כח גובר על ההיכל ובזה מטמאים את ההיכל, כי מצד ההיכל בלבד גובר עליו כח יון. ולכך כשגברו על ההיכל, טמאו את כל השמנים שבהיכל. ודוקא שמנים, כי השמן הוא מיוחד לקדושה... ולא נשאר רק פך אחר קטון שהיה מונח בחותם של כהן גדול. כי כהן גדול יש לו קדושה על קדושה, כי כהן גדול נכנס לפני ולפנים הקדשים, וזה קדושה על קדושה, ומצד זה אין ליונים כח על ההיכל. ובשביל מעלה זאת, שהיא קודש הקדשים, לא היו יכולים לשלוט יון באותו פך קטון שהיה בחותמו ובהסתר של כהן גדול. כי באות הה"א של היכל שיש בה הצירי יש יו"ד נחה, והיא יו"ד נעלמת שנשמע בקריאת הצירי. והוא מורה על מעלה עליונה נסתרת שיש בהיכל, והיא מעלת קודש הקדשים. ובזה לא שלטו היונים, כי היו"ד שהיא נח נעלם מורה על קודש הקדשים שהוא נסתר ונעלם בהיכל, ושם לא שלטו על קודש הקדשים שהוא נסתר. אבל הכהן שולט אף על קודש הקדשים, שהרי כהן גדול נכנס לקודש הקדשים. לכך כהן הוא במספר היכל עם יו"ד הנעלמת, שהיא כנגד קודש הקדשים, ולפיכך היה נשאר פך קטון מונח בחותמו של כהן גדול שלא שלטו שם יונים. כי ההיכל כל אותיות שלו כנראה שהם כתובים, רק היו"ד שהיא נח נעלם שהוא בהסתר. והיו"ד מורה על

מדרגה קדושה, כי העשירי הוא קודש בכל מקום (ויקרא כז, לב). והיו"ד הנחה בצירי שתחת ה"א, מורה על קדושה נעלמת נסתרת, והיא מדרגת קודש הקדשים שהוא נסתר, וזה לא מצאו היונים. אבל כהן במספר ע"ה והוא נכנס בנסתר ובנגלה של היכל, ולפיכך היה פך קטון שהיה מונח בהצנע של כהן גדול:

